

СЕМАНТИКА МОВИ І ТЕКСТУ

VIII МІЖНАРОДНА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

ЗМІСТ

<i>А.Ачафонова, О.Максим'юк.</i> СПІВВІДНЕСЕНІСТЬ АВТОРИЗОВАНОЇ ОЦІНКИ З КАТЕГОРІЄЮ АВТОРСЬКОЇ МОДАЛЬНОСТІ.....	3
<i>Н.Апраксімова.</i> СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТ (ЗА ТВОРОМ Т. ОСЬМАЧКИ "РОТОНДА ДУШОГУБЦІВ").....	7
<i>І.Артимонова.</i> КОМУНІКАТИВНА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ МЕДІА-ТЕКСТІ.....	11
<i>А.Архангельська.</i> ІМЕННІ ЕКСПРЕСИВИ ЧЕСЬКОЇ МОВИ ІЗ КВАЛІФІКАТИВНО-ОЦІННИМ ЗНАЧЕННЯМ: НОМІНАЦІЯ ПОХІДНИМ СЛОВОМ.....	16
<i>Н.Бабич.</i> ДУМКА – МОВА – МОВЛЕННЯ: КОНЦЕПЦІЯ Г.СКОВОРОДИ У СУЧАСНОМУ СПРИЙНЯТТІ.....	21
<i>В.Барчук.</i> СКЛАДНІ БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ РЕЧЕННЯ КОМЕНТУЮЧОГО ТИПУ В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	25
<i>Р.Бачкур.</i> СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ТИПОВИХ СЛОВОТВІРНИХ ПАРАДИГМ УКРАЇНСЬКИХ ЗООНІМІВ ТА ФІТОНІМІВ.....	31
<i>Ф.Баїєвич.</i> КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА: СПРОБА ОБГРУНТУВАННЯ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ.....	37
<i>Т.Беценко.</i> ЕПІТЕТ ЧУЖИЙ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ХУДОЖНИЙ ОБРАЗ У ДУМОВОМУ ЕПОСІ.....	42
<i>С.Бибик.</i> ДІАЛЕКТНЕ СЛОВО У СЛОВНИКУ І В ТЕКСТІ.....	47
<i>Я.Бистров, Н.Кучірка.</i> СТИЛІСТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ БУРЛЕСКНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	50
<i>А.Білас.</i> СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ АРГОТИЗМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ (на матеріалі твору Робера Мерля "Уїкенд на південному березі").....	54
<i>Ю.Бойко.</i> СЕЛЕКТИВНІСТЬ СТИЛЮ АВТОРА ТА РОЗРІЗНЮВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЧЕННЯ (на матеріалі творів Ф.Фіцджеральда, Дж.Стейнбека та А.Кроніна).....	59
<i>В.Бойчук.</i> ВНУТРІШНЯ ФОРМА СЛОВА У СИСТЕМІ СЛОВОТВОРУ.....	63
<i>О.Боровська.</i> СЛОВОТВІР ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗБАГАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	67
<i>К.Боярова.</i> ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЛЮДЕЙ.....	70
<i>Н.Бречко.</i> ГРАМАТИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ.....	75
<i>М.Брус.</i> ГІПОНІМІЯ Й АНТОНІМІЯ ФЕМІНІТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI–XVII СТОЛІТТЯ.....	78
<i>Л.Бублейник.</i> МІЖСЛОВ'ЯНСЬКІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ КОРЕЛЯЦІЇ В ЛЕКСИЦІ.....	83
<i>Г.Валігура.</i> ЕКСПЛІЦИТНІ ТА ІМПЛІЦИТНІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ПЕРФОРМАТИВІВ.....	87
<i>А.Васильєв.</i> ФРАГМЕНТИ СОВРЕМЕННОЙ РОССИЙСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ.....	91
<i>Н.Вдовиченко.</i> ВАРІАТИВНІСТЬ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ "ТРИХ" В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ.....	95
<i>Г.Вокальчук.</i> СЕМАНТИКА ОДИНИЦЬ ОКАЗІОНАЛЬНО-ПРЕДМЕТНОЇ НОМІНАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ СЛОВНИКУ XX СТОЛІТТЯ.....	99
<i>М.Голинич.</i> ВНУТРІШНЬОФОРМНА НОМІНАЦІЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі текстів засобів масової інформації).....	104
<i>Н.Гонтаренко.</i> ТЕМПОРАЛЬНІ ПЛАНИ АВТОРСЬКОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі сучасної англійської мови).....	110
<i>Х.Горецька.</i> ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ДЕРИВАТИВ, ВАРІАНТІВ ТА МОДИФІКАТИВ.....	115
<i>В.Гонимлик.</i> СЕМАНТИКА РЕЧЕНЬ ІЗ СИНТАКСИЧНО ЗВ'ЯЗАНИМИ ДІЄСЛІВНИМИ ПРЕДИКАТАМИ КАУЗАЦІЇ.....	118
<i>М.Григораш.</i> ЗАСОБИ ПАРАЛІНГВІСТИКИ ЯК ВАЖЛИВІ СУПРОВІДНІ ЧИННИКИ ВЕРБАЛЬНОГО АДРЕСУВАННЯ.....	122
<i>Н.Гуйванюк.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК УМОВА КАУЗАТИВНОГО УСКЛАДНЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СЕМАНТИКИ ВИСЛОВЛЕННЯ.....	126
<i>М.Гураль.</i> СЕМАНТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ИМЕН – ЛИЦ СО ЗНАЧЕНИЕМ НЕВЗРОСЛЫХ СУЩЕСТВ.....	131
<i>Г.Гуриляк (Кіс).</i> ЛЕКСИКА З КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕННЯ У ЇЇ МЕТАФОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ.....	134
<i>В.Грещук.</i> ЩЕ РАЗ ПРО СЛОВОТВІРНУ КАТЕГОРІЮ.....	139
<i>І.Девдюк.</i> "ВЕЛИКА БО СИЛА В ПРОСТОМУ НАРОДНОМУ СЛОВІ..." (ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ П. КУЛІША).....	141
<i>С.Денисенко.</i> АКТУАЛЬНЕ І ПОТЕНЦІАЛЬНЕ В ДИНАМІЦІ ФРАЗОТВОРЕННЯ.....	145
<i>І.Джочка.</i> СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛЬНООСНОВНИХ ДЕВЕРБАТИВІВ З ОДНАКОВИМ СЛОВОТВІРНИМ ЗНАЧЕННЯМ.....	146

ГІПОНІМІЯ Й АНТОНІМІЯ ФЕМІНІТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
XVI–XVII СТОЛІТТЯ

Особливістю фемінітивів української мови XVI–XVII ст. є здатність їх вступати у гіпонімічні й антонімічні зв'язки, при яких елементарними одиницями зіставлення виступають лексико-семантичні варіанти слів.

Гіпонімічні відношення полягають в ієрархічній організації елементів, яка ґрунтується на родо-видовому зіставленні слів [1, с.104]. У мовознавстві родовий зв'язок між номінаціями інтерпретується як привативна опозиція [2, с.65; 3, с.107], що виражає логічне відношення включення ознак одного з членів опозиції у склад іншого члена [2, с.65].

Для іменників-назв жінок характерні різноманітні гіпонімічні зв'язки. Одні фемінітиви набувають значення родового або видового поняття, а інші – одночасно значення обох понять. За характером семантичної зв'язаності такі найменування поділяються на два види: слова, які відповідають родовим або видовим поняттям, і назви, які відповідають родовим і видовим поняттям.

Гіпонімічні ряди фемінітивів неоднорідні за структурою. Вони формуються з родової і видової назви або з родової і кількох видових номінацій. Родова назва є загальним позначенням найменувань, які вказують на певну ознаку особи жіночої статі, а видові назви включають зміст родового слова і протиставляються між собою відповідними диференційними семами. Слова, які відповідають родовим поняттям, трактуються у мовознавстві як гіпероніми, а слова, що відповідають видовим поняттям, – як гіпоніми [1, с.104].

У межах фемінітивів встановлюється невелика кількість родо-видових Туворень. Серед них переважають ряди, які складаються з родової й однієї видової лексеми, а саме *волишебниця* (ЛС, 337) – *ятроволшебниця* “жінка, яка сильно чарує” (ЛС, 215), *помочниця* (К.ІСТ) – *ктиторка* “жінка, яка матеріально допомагає церковним закладам” (К.ІСТ), *хвалителниця* (ЛК, 526) – *самохвалниця* (ЛС, 296), *творителниця* (ЛС, 146) – *стихотворниця* (ЛС, 319), *мучениця* (ГКР, 215) – *великомучениця* (ПККДА, II, 1, 409), *черниця* (К.ІСТ) – *скимниця* “жінка, яка дотримується найвищого ступеня чернецтва” (К.ССУМ), *правителниця* (ЛС, 347) – *співправителька* (ОН, 147), *внучка* (АС, VI, 89) – *пасыньковъна* (АЖМУ, 70), *коханка* (К.ССУМ) – *раболюбителниця* “коханка раба” (ЛС, 252). Родовим поняттям у них відповідають перші члени, а видовим – наступні компоненти, які відносяться до родових назв, як частина до цілого. Видові номінації об'єднуються з родовими на основі спільного значення, конкретизуючи родові назви за однією якоюсь ознакою, відповідно за мірою вияву діяльності – *ятроволшебниця*, за характером відношення – *ктиторка*, суб'єктом відношення – *самохвалниця*, предметом діяльності – *стихотворниця*, мірою стану – *великомучениця*, *скимниця*, характером діяльності – *співправителька*, за характером взаємин – *пасыньковъна*, *раболюбителниця*.

Менша кількість гіпонімічних конструкцій формується з родового і кількох видових слів. Напр., *племінниця* (АСО, 173) – *братанка* “дочка брата” (АС, VI, 47), *сестрениця* “дочка сестри” (ПККДА, II, 1, 408); *дѣвчина* (СС, 112) – *дѣвчинка* “дитина дитячого віку” (ІСТ, 851), *отроковиця* “дитина підліткового віку” (ЛС, 338), *юниця* “дівчина юного віку” (К.ІСТ); *сукцессорка* (К.ІСТ) – *шинкарка* “власниця шинку” (АрхЮЗР, 3, I, 117), *крамарка* “власниця крамниці” (АрхЮЗР, I, XI, 297), *землика* “власниця землі” (ВГ, 189). Родове значення у цих гіпонімічних рядах мають номінації *племінниця*, *дѣвчина*, *сукцессорка*, а видові – наступні компоненти, які конкретизують семантику родових слів. Видові назви поєднуються між собою у рядах за певним значенням, характерним для родової назви, і розрізняються дифе-

ренційними семами. Так, у першому ряді видові фемінітиви *братанка* і *сестрениця* із семантичними компонентами “стосовно брата”, “стосовно сестри” поєднуються за значенням “племінниця”. Другий ряд містить видові слова *дівчинка*, *отроковиця*, *юниця*, які пов’язані значенням “молода особа жіночої статі” і мають відмінні семи “дитячий вік”, “підлітковий вік”, “юний вік”. Видові найменування третього ряду *шинкарка*, *крамарка*, *землянка* характеризуються значенням “Власниця”, розрізняючись семами “стосовно шинку”, “стосовно крамниці”, “стосовно землі”.

Деякі фемінітиви з родовим значенням характеризуються різними семантичними вимірами. Вони включають слова або однорідні елементи з видовим значенням різної семантичної спрямованості. Інакше кажучи, одна й та ж лексема здатна вживатися у ролі родової назви стосовно кількох близьких до неї за значенням, але семантично відмінних між собою слів або груп однорідних номінацій. Такими словами з родовим значенням є іменники *дочка*, *дружина*, *жениця*, *продавниця*, *жителка*, *чужоземка*, *Богородиця*.

Найменування *дочка* (УЄ Кал., 994) є родовою назвою для номінацій зі значеннями “нерідна дочка” – *падчериця* (ВГ, 21), *нєвестка* (АС, III, 88); “наймолодша дочка” – *мѣзинька* (К.ІСТ); “єдина дочка” – *одиниачка* (УЄ Кал., 629); “дочка родичів” – *братанка* (АС, VI, 47), *сестрична* (АрхЮЗР, I, I, 223-224), *пасинковна* (К.ССУМ); “дочка свояків” – *стриєчна* (АСО, 186), *вувєна* (ДМВН, 34); “хрещена дочка” – *хресниця* (ДДК, 101); “дочка батька певного соціального стану, роду занять” – *старостянка* (АЖМУ, 72), *войтовна* (АС, IV, 9), *княжна* (ГКР, 295), *ксенжна* (АЮЗР, II, 71).

Слово *дружина* (ВГ, 83) включає видові назви зі значеннями “дружина свояків” – *ятровка* (АрхЮЗР, 6, I, 61), *сваякиня* (АС, VI, 134), *дядина* (АС, VI, 73), *стриєвая* (АрхЮЗР, I, VI, 281); “дружина родичів” – *братова* (АСО, 172), *сынова* (ЛК, 516); “дружина чоловіка певного роду діяльності, сану, титулу” – *кашталяноная* (ВГ, 158), *судина* (ВГ, 218), *стрихарка* (К.ССУМ).

Іменник *жениця* (ВИАС, 2, 189) об’єднує номінації зі значеннями “жінка певного віку” – *дівчина* “особа молодого віку” (ЛБ, 40), *баба* “особа старого віку” (ЛК, 423); “жінка певного сімейного стану” – *обридчиця* “наречена” (К.ІСТ), *мужатка* “заміжня жінка” (К.ІСТ), *вдовиця* “жінка, яка втратила чоловіка” (СС, 101).

Лексема *продавниця* (ЦС, 57) виконує роль родової назви стосовно номінацій зі значеннями “перекупка” – *перекупка* (К.ІСТ); “продавщиця різних предметів” – *вѣнцєпродавниця* (ЛС, 379), *порфиропродалниця* (К.ССУМ).

Слово *жителка* (ІСТ, 931) конкретизується номінаціями зі значеннями “жінка, яка проживає певний час” – *обивателка* (АБМУ, 81); “жінка, яка проживає на певній відстані” – *сусѣдка* (К.ІСТ); “жінка, яка проживає у певному місці” – *небожителька* (ТВр., 104).

Найменування *чужоземка* (СС, 169) виступає родовою назвою стосовно видових номінацій зі значеннями “жінка іншої нації” – *туркиня* (К.ІСТ), *болгариня* (ЖКВ, 405), *грекиня* (ЖКВ, 404), *чехиня* (ЖКВ, 405); “жінка іншої країни” – *єгиптянина* (ІСТ, 878).

Лексема *Богородиця* (Коп.Пал., 1048) є родовою назвою для іменників, які позначають Божу Матір за її ставленням до людей – *научителка* (ГКР, 333), *опекѣнка* (К.ІСТ), *помощниця* (ЖКО, 402), *наставниця* (ЗВП, 289), *патронка* (ГКР, 277), *началниця* (ЗВП, 289), *заступниця* (ГКР, 333), *лѣкарка* (ГКР, 367), *кормителниця* (К.ІСТ), *потѣшителка* (К.ІСТ); які виражають пошанне ставлення до Божої Матері – *пречистаѣ бѣа* (ГКР, 280), *престаѣ бѣа* (ГКР, 291), *прєблѣгословєнаѣ бѣа* (ГКР, 264); які характеризують Божу Матір за місцем її пошанування – *бѣа Єлєцкаѣ* (ГКР, 370), *Володимєрскаѣ бѣа* (ГКР, 268), *Іверская бѣа* (ГКР, 338), *престаѣ бѣа Костромскаѣ* (ГКР, 282).

Серед фемінітивів трапляються слова, які можуть виконувати роль видової і родової назви. Це номінації *служебниця*, *дѣвственниця*, *свещениковая*. Так, слово *служебниця* (ЛС, 194) виступає гіпонімом у стосунку до лексеми *неволниця* (НП, 429), а гіперонімом – для видових слів *дворня* (АС, VI, 47), *воротная* (ІСТ, 312) тощо. Іменник *дѣвственниця* (ГКР, 113) співвідноситься з назвою *дивчина* “молода особа жіночої статі” (ІСТ, 712), як видове поняття з родовим, а з лексемами *приснадѣва* “істинна діва” (ГКР, 281), *всегдадѣва* “вічна діва” (ІСТ, 332) – як родове поняття з видовими. Слово *свещениковая* “дружина священика” (АрхЮЗР, I VI, 417-418) конкретизує значення назви *дружина* (ВГ, 83) й адекватне семантичній структурі слова *епископья* “дружина єпископа” (ЛНБ, 5, II, 4046, 34).

Характерною особливістю гіпонімічних відношень між фемінітивами, як і явища гіпонімії взагалі, є відображення у них часткової синонімії між компонентами. При цьому синонімічні відношення визначаються між гіпонімами, а також між гіперонімом і гіпонімами. Напр., у ряді *ворожка* (ЛСБ, 71) – *пророчиця* (НП, 298), *чаровниця* (ГКР, 140) у синонімічних зв'язках перебувають видові назви з родовою. Гіпоніми цього ряду синонімізуються з гіперонімом та між собою за значенням “жінка, яка ворожить”, розрізняючись диференційними семами “пророцтво”, “чари”.

Антонімічні відношення між фемінітивами ґрунтуються на протиставленні семантично однотипних номінацій протилежними семами за однією диференційною ознакою. Протиставлення значень слів, вказує Л.М.Полюга, виявляється лише у співвідносних поняттях, які взаємозумовлені і можуть характеризувати явища одного плану [4, с.5]. При антонімічних відношеннях слова вступають в опозиційні зв'язки між собою, що сприяє вираженню протиставлення між номінаціями [5, с.84]. Антонімія вважається різновидом диз'юнктивної опозиції, тобто протиставлення слів, якому обов'язково передують привативна опозиція [3, с.108-109]. Логічною основою антонімії є протилежність видових понять, які являють собою межу прояву ознаки, що визначається родовим поняттям [1, с.36].

В антонімічні відношення вступають фемінітиви неоднорідної формальної структури, з урахуванням якої виділяється два типи антонімічних пар іменників-назв жінок: конструкції з різнокореневими словами і конструкції з однокореневими номінаціями. Антонімічні пари, утворені з різнокореневих найменувань, становлять основну частину антонімічних конструкцій фемінітивів. Напр., *другиня* “подруга” (ІСТ, 829) – *вragиня* “ворог” (ІСТ, 326), *бголюбица* “жінка, яка шанує бога” (Чет., 79 зв.) – *балвохвалца* “жінка, яка зневажає бога” (ГКР, 183), *дѣвчина* “молода особа жіночої статі” (ЛБ, 40) – *баба* “стара особа жіночої статі” (ЛСБ, 1047, 1зв.). З однокореневих номінацій складається тільки антонімічна пара *приятелка* (К.ССУМ) – *неприятелка* (К.ІСТ), що виникла внаслідок приєднання до однієї і тієї ж основи префікса *не*, який є виразником антонімічності у словах.

Фемінітиви розрізняються і за активністю в антонімічних відношеннях. Вони можуть протиставлятися однією семою або кількома, входячи до різних Антонімічних пар. За кількістю семантичних компонентів, що виражають протилежне значення, фемінітиви поділяються на слова, які виступають членом однієї антонімічної пари, і слова, які входять до кількох антонімічних пар.

Серед іменників – назв жінок виділяється найбільше слів, які відзначаються однофункціональним антонімічним співвідношенням. З таких номінацій утворюються антонімічні пари *мужатка* “жінка, яка має чоловіка” (К.ІСТ) – *вдовица* “жінка, яка не має чоловіка” (ЗВП, 99), *добродѣйка* “та, яка чинить добро” (ГКР, 245) – *злодійка* “та, яка чинить зло” (ЧВ, 367), *творителница* “та, яка творить” (ЛС, 146) – *истребителница* “та, яка руйнує” (ЛС, 156), *союзница* “союзниця” (ОН, 149) – *соперница* “суперниця” (ЛС, 345).

Деякі фемінітиви беруть участь у творенні одночасно кількох антонімічних

пар, протиставляючись своїми семами відповідним семам співвідносних слів, у результаті чого утворюються перехреснені антонімічні пари. Д.Н.Шмельов зазначав, що формування перехресних антонімічних пар є характерною особливістю антонімів, протиставлення яких базується на співвідношенні позначуваних ними явищ дійсності, на протигагу словам, які виражають якості предметів [6, с.132]. Напр., слово *рабиня* (К.ІСТ) у значенні “жінка, яка займається господарством” протиставляється семою “підвладність” назві *господиня* із семою “владарювання” (АрхІОЗР, 8, III, 600), а в значенні “жінка соціального стану” зіставляється семою “низький стан” з назвою *княгиня* із семою “високий стан” (АС, III, 219).

Протиставлення фемінітивів за кількома своїми семантичними компонентами семантичним компонентам значень співвідносних іменників свідчить про поліантонімічність перших, здатність їх протиставлятися різноманітним однотипним фемінітивам на певних семантичних основах.

Антонімія між іменниками – назвами жінок пов’язана з їх синонімією. Фемінітиви з певних антонімічних пар можуть частково синонімізуватися між собою і, навпаки, слова з окремих синонімічних рядів можуть протиставлятися своїми семами. При цьому у синонімічні зв’язки вступають лише іменники, які належать до різних антонімічних пар, а в антонімічні відношення – слова з різних синонімічних рядів. Так, лексема *дружина* (ЛБ, 33) знаходиться у синонімічному зв’язку зі словом *пріятелка* (ГКР, 125), а лексема *врагиня* (Коп.Пал, 803) – зі словом *неприятелка* (Коп.Пал, 804).

Особливі семантичні відношення існують між фемінітивами, які позначають жінок за різними людськими взаєминами. Значення таких номінацій містить вказівку на конкретні відношення жінок до певних осіб. Напр., слово *мати* (К.ІСТ) позначає жінку стосовно дочки, слово *свекруха* (СС, 155) – стосовно невістки. Д.Н.Шмельов зауважував, що відображення такими номінаціями відношень одних “предметів” до інших є очевидним. Відносний характер таких зв’язків проявляється в тому, що при зміні “точки відліку” змінюється і характер відношення, а відповідно й назва. Так, батьком особа є стосовно іншої особи, при цьому одна й та ж особа може бути одночасно в різних стосунках з людьми – бути батьком і сином, тобто і саме парадигматичне протиставлення визначається “точкою відліку” [6, с.135].

Отже, аналіз гіпонімічних й антонімічних відношень між іменниками зі значенням особи жіночої статі показує, що гіпонімія й антонімія малопродуктивні типи семантичних зв’язків у межах фемінітивів.

Гіпонімію представляє невелика кількість родо-видових утворень, компоненти яких відзначаються в основному монофункціональністю – родовою або видовою, лише кілька слів – родовою поліфункціональністю, а деякі фемінітиви – здатністю виступати родовим і видовим найменуваннями. Гіпонімія тісно пов’язана з синонімією фемінітивів. Компоненти родо-видових утворень вступають між собою у відношення часткової синонімії. Водночас у синонімічних рядах відображаються родо-видові зв’язки між словами.

Антонімію фемінітивів репрезентує декілька антонімічних пар. Іменники-назви жінок, які вступають в антонімічні відношення, протиставляються здебільшого однією диференційною семою, кілька номінацій зіставляються різними семантичними компонентами. Антонімія перебуває у зв’язку з синонімією найменувань жінок. Фемінітиви з різних антонімічних пар частково синонімізуються між собою або слова з різних синонімічних рядів утворюють антонімічні пари.

Список використаних джерел

АБМУ	Акты Бориспольского мейского уряду 1612-1699 гг. с предисловием А.В.Стороженка. – К.: Киевская старина, 1892.
АЖМУ	Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVIст. (1582-1588pp.) / Підгот. до вид. М.К.Бойчук. – К.: Наук. думка, 1965. – 190 с.

- АрхЮЗР Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной Комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденной при Киевском военном, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – К., 1859. – Ч.1, т.1; 1883. – Ч.1, т.6; 1914. – Ч.1, т.11; 1904. – Ч.3, т.1; 1876. – Ч.6, т.1; 1909. – Ч.8, т.111.
- AS Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwow, 1890. – Т.111; 1890. – Т.1V; 1910. – Т.6.
- АСО Акти села Одрехови / Відп. ред. Л.Л. Гумешка. – К.: Наук. думка, 1970. – 260 с.
- АЮЗР Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. – Санктпетербург, 1865. – Т.11.
- ВГ Волинські грамоти XVI ст. / Відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1995. – 245 с.
- ВИАС Волынский историко-археографический сборник. – Почаев-Житомир: Типо-литография М.Денсмана. – 1900. – Вып. 2.
- ГКР Галатовський Іоанікій. Ключ розуміння / Підгот. до вид. І.П.Чепіга. – К.: Наук. думка, 1985. – 443 с.
- ДДК Іван (Ян) Домбровський. Дніпрові камені // Українська поезія XVII століття. Антологія / Упорядк., вступ. ст. і приміт. В.В.Яременка. – К.: Радян. письменник, 1988. – С. 94-119.
- ДМВН Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. (Збірник актових документів) / Підгот. до вид. В.В.Німчук та ін. – К.: Наук. думка, 1981. – 316 с.
- ЖКВ [Житіє князя Володимира] // Українська література XVII ст. Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / Вступ. ст., упорядк. і прим. В.І.Крекотня. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 403-414.
- ЖКО [Житіє княгині Ольги] // Українська література XVII ст. Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / Вступ. ст., упорядк. і прим. В.І.Крекотня. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 394-403.
- ЗВП Зіновій Климентій. Вірші. Приповіді посполиті. – К.: Наук. думка, 1971. – 391 с.
- ІСТ Історичний словник українського языка / Під ред. Є.Тимченка. – Київ – Харків, 1930-1932. – Мюнхен, 1985. – Т.1. – 947 с.
- К.ІСТ Картотека до Історичного словника українського языка Є.Тимченка. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. – Львів.
- Кон.Пал. Копистенський Захарія. Палінодія. – К., 1621 // Русская историческая библиотека. Литовская метрика. – Пг., 1878. – Т. IV. – Кн. 2. – С. 313-1200.
- К.ССУМ Картотека до словника української мови XVI – I пол. XVII ст. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. – Львів.
- ЛК Лексикон словено-латинський Є.Славинецького та А.Корецького-Сатановського / Підгот. до вид. В.В. Німчук. – К., 1973. – С. 421-540.
- ЛНБ Львівська наукова бібліотека імені В.Стефаника НАН України. – ф.5, оп.11, спр.4058, 4043, 4052, 4046; ф.5, оп.103, спр.1921.
- ЛС Є.Славинецький. Лексикон латинський // Лексикон латинський Є.Славинецького. Лексикон словено-латинський Є.Славинецького та А.Корецького-Сатановського / Підгот. до вид. В.В. Німчук. – К., 1973. – С. 59-420.
- ЛСБ Документи Львівського Ставропігійського братства: рукопис XVI – серед. XVII ст.
- НП Няговские поучения // Ласло Дэже. Украинская лексика сер. XVI века: Няговские поучения (словарь и анализ). – Дебрецен, 1985. – 525 с.
- ОН Напучення королеві польському Сигізмунду-Августу. Станіслав Оріховський-Роксолан // Українська література XIV-XVII. Апокрифи. Паломницькі твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Перекладні повісті. Поетичні твори / Автор вступ. ст. і ред. тому В.Л.Микитась. – К.: Наук. думка, 1988. – С. 113-152.
- ПКК/ДІ Памятники, издаваемые Киевской комиссией для разбора древних актов. – К., 1897. – Т.11, изд.1.
- СС Синоніма славеноросска // Зизаній Л. Лексис. – Вільна, 1596 / Підгот. тексту і вступ. стаття В.В.Німчука. – К.: Наук. думка, 1964. – С. 175 – 194.
- ТВр. Поезії. Тичинський Рутенєць Георгій // Українська поезія XVI століття / Упоряд., вступ. ст. та приміт. В.В.Яременка. – К.: Радян. письменник, 1987. – С. 103-108.
- УЄ Кал. Св(г)ліс 8чителное albo Казан на кождю Н(д)лю и Свѣта оурочистыѣ. Пре(з) С(т). W(т)ца ншого Калліста... – К., 1637.

- ЦС Цамблак Григорій. [Слово] надгробное... Кипріану // Українська література XIV-XVII. Апокрифи. Паломницькі твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Перекладні повісті. Поетичні твори / Автор вступ. ст. і ред. тому В.Л.Микитась. – К.: Наук. думка, 1988. – С. 55-61.
- ЧВ Вірші-пісні із співаників. Із рукописного збірника бібліотеки Музею Чарторийських // Українська поезія. Середина XVII ст. / Упоряди.: В.І.Крекотень, М.М.Сулима. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 349-367.
- Чет. Четья 1489 р.

1. Лингвистический энциклопедический словарь / Главн. ред. В.Н.Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. – М.: Высшая школа, 1990. – 176 с.
3. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
4. Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. – К.: Довіра, 1999. – 275 с.
5. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наукова думка, 1988. – 240 с.
6. Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики. – М.: Наука, 1973. – 280 с.

Людмила Бублейник (м. Луцьк)

МІЖСЛОВ'ЯНСЬКІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ КОРЕЛЯЦІЇ В ЛЕКСИЦІ

У статті з'ясовуються лексичні кореляції між українською, російською, білоруською та польською мовами, які виявляють високий ступінь ізоморфізму зіставлених відповідників [4]. Проте цей ізоморфізм не тільки не виключає, а й передбачає наявність аломорфних явищ, що демонструють своєрідність "картин світу" навіть у близькоспоріднених лексичних системах. Саме національну своєрідність у відтворенні дійсності підкреслював С.Єсенін, який хоч і уважав, що "...земля одинакова кругом, то, что видит перс, то видит и чукот, поэтому грамота одинакова, и читать ее и писать по ней, избегая тождественности, невозможно почти совсем", все ж таки наголошував: "Самостоятельность линий может быть лишь только в устремлении духа, и чем каждое племя резче отделялось друг от друга бытовым положением, тем резче вырисовывались их особенности" [1, с.185]. Е.Сепір, характеризуючи специфічність ментальних типів, слушно відзначав у своїй роботі "Language" (1929), що "реальний світ" значною мірою "несвідомо побудовано відповідно до мовних звичок певної групи. Не існує двох таких достатньо подібних мов, про які можна було б сказати, що вони являють собою цілком ідентичну соціальну групу" [2, с.269].

До аломорфних мовних одиниць, що не мають повних відповідників у зіставлених мовах і тому співвідносяться в них із лакунами, належать слова з національно своєрідною семантикою, побудовані за специфічними словотвірними моделями. Не випадково саме такі лексеми, втілюючи найдорожче в Батьківщині, викликають у поетів особливе замилювання, як, наприклад, *неруш* в однойменному вірші Р.Барадуліна – слово, *Ад якога на небе світає, Ад якога яснее ў вачах. [...] Неруш свой панясу я аберуч, Як слязіну з матуліних воч. [...] Неруш ранішні – матчына слова, Мне, як бору, цябе засланяць!*

Чотиристоронні зіставлення демонструють різні напрями кореляцій і різні типи міжмовних угруповань з огляду на основу зіставлення та його мету. Українська й білоруська літературні мови об'єднуються завдяки своєму походженню з народних джерел та впливові фольклору, утворенням символічно ускладнених значень на основі найменувань реалій із селянського, хліборобського побуту, протиставляючись у цьому відношенні російській та польській. Характеристичною реалією є *хата*: слово збагачується численними конотаціями, які поглиблюють його змістові